

La ciutat i el territori, unes relacions complexes

Els lligams d'una ciutat amb el territori que d'una manera més directa es relaciona amb ella són fonamentals per a comprendre la seva importància en tots els aspectes. Podríem dir que una ciutat no és només l'espai estrictament urbà, ni tampoc el seu terme jurisdiccional per més extens que sigui, sinó que s'estén per un territori molt més ampli sobre el qual exerceix una sèrie de funcions directives: culturals, econòmiques, administratives i polítiques.

Tortosa ha estat sense cap mena de dubte el centre d'una extensa regió, molt més gran del que avui dia és la comarca del Baix Ebre, sobre la qual ha exercit les funcions a què m'he referit. Malauradament, però, el desenvolupament econòmic i polític dels dos últims segles han reduït aquest paper, en gran part per factors que han vingut imposats a la Ciutat.

Quines són les causes d'aquesta situació? En l'aspecte polític res del que s'ha fet a nivell espanyol en aquests dos últims segles ha afavorit Tortosa. Primer va ser la creació de les províncies, que a més d'esquarterar políticament Catalunya, van suposar per a la Ciutat la pèrdua de la capitalitat d'una regió administrativa pròpia amb molts segles d'existència. Més recentment, les comunitats autònomes, que si bé ens han retornat capacitat d'autogovern, també han compartimentat com mai l'espai dels Països Catalans. Tortosa, situada en una zona fronterera, amb una regió que s'estén més enllà del que és estrictament Catalunya, s'ha vist afectada negativament per aquests fets.

Altres factors han vingut a incidir damunt d'aquest panorama. Per exemple, el progressiu desplaçament cap a la costa de les vies de comunicació, ja començant el segle

XVIII, i continuant el nostre segle. O la pèrdua d'importància d'una via de comunicació tradicional com va ser el riu, cosa que va deixar desconnectada la Ciutat amb el seu país interior, sense que hi hagués cap via de comunicació moderna fins fa ben pocs anys.

Podríem assenyalar encara altres factors externs, però seria més convenient preguntar-se per les possibles causes internes que hagin pogut incidir en aquest procés. I és aquí que voldria remarcar quines han estat les relacions amb l'estricta territori municipal tortosí, il·lustratives de l'èxit i del fracàs de la Ciutat. I és que, a més de la capital d'una vasta regió, d'una ciutat important en tots els aspectes —demogràfic, polític, econòmic,...— Tortosa fou el centre d'un extensíssim territori municipal en què s'han anat produint nombroses segregacions els últims cent cinquanta anys.

Durant segles, però especialment a partir del 1700, la Ciutat impulsà, de manera conscient o inconscient, la colonització del territori, i aparellada a aquesta hi hagué la creació de nous pobles apareguts com a ravals de Tortosa. L'objectiu dels pobladors era clar: situar-se el més prop possible de les noves terres que colonitzaven: Roquetes, Santa Bàrbara, Jesús, Bitem, els Reguers, al segle XVIII, i l'Aldea, la Cava, Jesús i Maria, Sant Jaume, Camarles, l'Ampolla, al segle XIX són només els casos més reeixits d'aquest procés. I encara que alguns d'aquests nuclis no se situaren en territori tortosí, si que foren poblats de manera molt majoritària per tortosins.

En tot aquest procés se'ns mostra la diferent cronologia de la colonització agrícola. Durant el segle XVIII, les planes interiors, amb l'olivera com a quasi únic

conreu. A partir del segle XIX, el Delta, primer terra de soses i de blat, i després un país arrosser. Mostrant-nos aquest origen agrícola, la pràctica totalitat d'aquests pobles-ravals prengueren el nom de la partida en què s'ubicaren.

Molt prompte, però, començà la rebel·lió d'aquests nuclis contra la ciutat a partir de la qual havien nascut. Santa Bàrbara, que se segregava de la Galera, Roquetes, i també Jesús i els Reguers, encara que aquests només per pocs anys, se segregaven durant el segle passat. Ja en aquest segle, el procés es donaria als pobles del Delta de l'Ebre i de la costa. Entots els casos es donà una circumstància similar: encara no feia un segle que existien com a barris que ja accedien a la vida municipal independent.

És lògic que la ciutat visqués tots aquests processos com un fet dolorós. Però, paradoxalment, eren la mostra més palpable del seu dinamisme. En un període de temps curt, la Ciutat podia colonitzar un extens territori, crear-hi un barri que adquiria un caràcter propi, i tenir aquest la capacitat d'accedir a una vida municipal independent. Podríem dir que les ferides que Tortosa sentí en tots aquests casos eren fruit de la seva iniciativa.

Però, certament, alguna cosa hi hagué de fracàs. És possible preguntar-se si no hi havia cap altra manera d'ordenar el territori, si no es podia trobar cap altre camí que les segregacions. I és aquí on la responsabilitat recau, en gran mesura, en les antigues oligarquies tortosines, acostumades a viure de l'explotació dels que vivien del treball de la terra. Seria llarg exposar-ho aquí, però els exemples els podríem multiplicar abundantment. A conseqüència d'això, amb el pas del temps, en dues o tres generacions, els descendents d'aquells tortosins que havien començat la fundació de nous barris es volgueren separar de la ciutat que identificaven amb aquests grups.

Passat el temps, què queda de la situació? Tortosa continua sent el centre cultural, administratiu i econòmic d'una important zona, però que es troba en la necessitat de refermar aquest paper de cara al futur. Això no s'aconseguirà només amb un record del passat, sinó que es farà veient quina ha estat la successió de fets que han portat a la situació actual. I és aquí

on voldria aportar la meua reflexió. Comprendre els motius del procés que hem descrit és necessari per a dissenyar una nova estratègia, que refermi, en tots els aspectes, el paper de Tortosa com a cap de les Terres de l'Ebre, la nova regió sobre la qual s'ha de bastir el futur. Però, això només serà possible si es corregeixen aquells errors que van portar, després de l'èxit

econòmic, a la disgregació de l'antic territori tortosí. Les noves relacions que ha d'impulsar la Ciutat no s'han de basar en cap cas en una posició de domini, sinó en la col·laboració i guia amb la resta de pobles que formen les nostres terres.

EMETERI FABREGAT GÁLCCERA
Professor i Historiador